

Ρυθμός ανόδου ΑΕΠ : 1990 : - 0,4 1991 : 1,8 1992 : 1,5 %
Βιομηχανική παραγωγή : 1990 : - 2,4 1991 : - 1,0 1992 : - 1,4 %

Ομιλία Νικ. Γκαργκάνα στη δημόσια συζήτηση για την οικονομία που οργάνωσε ο Ομίλος Προβληματισμού για τον Εκσυγχρονισμό της Κοινωνίας μας στις 19.1.1993.

Πως έφθασε σε κρίση η ελληνική οικονομία και ποιές είναι οι προοπτικές;*

Η ελληνική οικονομία από το 1990 μπήκε σε μια δύσκολη φάση. Τα κύρια χαρακτηριστικά των εξελίξεων είναι γνωστά. Βαθμιαία ανασχεση της οικονομικής δραστηριότητας που οδήγησε σε οικονομική κάμψη το 1990 και στασιμότητα το 1991. Η οικονομική ύφεση συνεχίστηκε το 1992 και οι προοπτικές είναι αβέβαιες για το 1993. Τρία χρόνια περίπου στασιμότητας του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και κάμψης της βιομηχανικής παραγωγής οδήγησαν σε αύξηση της ανεργίας, παρά την συνεχιζόμενη μετανάστευση ελλήνων εργατών στο εξωτερικό. Ο συνολικός αριθμός των ανέργων στο τέλος του 1992 εκτιμάται ότι ξεπέρασε το 9% του εργατικού δυναμικού. Ορισμένες ανεπίσημες εκτιμήσεις ανεβάζουν το ποσοστό ανεργίας σε 11-12%. Η ανεργία εξακολουθεί να αυξάνεται και αναμένεται να πάρει σοβαρότερες διαστάσεις το 1993. Από την άλλη πλευρά, ο πληθωρισμός που έφθασε στο 23% στη διάρκεια του 1990, εξακολουθεί να διατηρείται σε ψηλά επίπεδα, παρά τη σημαντική κάμψη των πραγματικών αποδοχών. Στο τέλος του 1992 ήταν 14,4%, ελάχιστα μόνο χαμηλότερος από τον πληθωρισμό στο τέλος του 1989 και περισσότερο από 10 εκατοστιαίες μονάδες πάνω από τον αντίστοιχο μέσο ρυθμό της Κοινότητας.

Αυτές είναι σε πολύ γενικές γραμμές οι οικονομικές εξελίξεις.

Δύο είναι τα βασικά ερωτήματα στα οποία θα προσπαθήσω να απαντήσω: Πρώτο, ποιές προοπτικές διαγράφονται για την πορεία της οικονομίας στα αμέσως επόμενα χρόνια; Δεύτερο, σε ποιό βαθμό και με ποιά μέσα οικονομικής πολιτικής μπορούν να μεταστραφούν οι δυσμενείς εξελίξεις και να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για να τεθεί βαθμιαία η οικονομία σε τροχιά σταθερής ανόδου σε μακροχρόνια βάση;

Για να εκτιμήσω όμως τις προοπτικές οικονομικής ανάκαμψης στο προσεχές μέλλον πρέπει πρώτα να εξηγήσω με συντομία τους παράγοντες που οδήγησαν στο αδιέξοδο στο οποίο φαίνεται να έχει εμπλακεί η οικονομία. Θα περιορισθώ στους κυριώτερους μόνο από τους άμεσους παράγοντες και χειρισμούς της οικονομικής πολιτικής που έχουν οδηγήσει στα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η οικονομία, αφήνοντας τις μακροχρονιότερες επιδράσεις που μπορούν να αποδοθούν σε διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας για τη συζήτηση που θα ακολουθήσει.

Η προσπάθεια για τη σταθεροποίηση της οικονομίας που έγινε στην περίοδο 1985-1987 ανακόπηκε από τις αρχές του 1988 και η έντονα επεκτατική δημοσιονομική και εισοδηματική πολιτική που εφαρμόστηκε στα δύο χρόνια ως τον Απρίλιο του 1990 είχε ως αποτέλεσμα να μεταστραφεί η πρόοδος που είχε γίνει στην προσαρμογή της οικονομίας, στη διετία 1986-87, σε τέτοιο βαθμό ώστε οι μακροοικονομικές ανισορροπίες που συσσωρεύτηκαν να έχουν ξεπεράσει τις αντίστοιχες του 1985.

Η ισχυρή επεκτατική ώθηση του δημόσιου τομέα και οι πολύ υψηλές αυξήσεις στα πραγματικά εισοδήματα, που ξεπέρασαν κάθε αύξηση της παραγωγικότητας, δημιούργησαν ισχυρές πληθωριστικές πιέσεις που οδήγησαν σε σοβαρή διάβρωση της ανταγωνιστικότητας, της οικονομίας, παρά τη διολίσθηση της δραχμής. Στόχος της συναλλαγματικής πολιτικής από το 1988 και μετά, ήταν να αντισταθμίσει μόνο κατά ένα μέρος τις διαφορές πληθωρισμού μεταξύ της Ελλάδας και των ανταγωνιστριών χωρών με αποτέλεσμα να διαβρωθεί η ανταγωνιστικότητα

* Στο κείμενο αυτό εκφράζονται οι προσωπικές απόψεις του συγγραφέα.

της οικονομίας. Το μέγεθος της σωρευτικής απώλειας ανταγωνιστικότητας στην τριετία 1988-1990 εξαρτάται από το δείκτη που θα χρησιμοποιηθεί: είναι σημαντική (24%) αν εκτιμηθεί με βάση το κόστος εργασίας κατά μονάδα προϊόντος στη βιομηχανία και σχετικά μικρότερη (10%) αν η εκτίμηση της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας γίνει με βάση τον γενικό δείκτη τιμών (αποπληθωριστή του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος). Όμως, ο δείκτης ανταγωνιστικότητας με βάση το κόστος εργασίας στη βιομηχανία αποτελεί τον πιο σωστό δείκτη. (Αξίζει να σημειωθεί ότι εξαιτίας της απώλειας ανταγωνιστικότητας στη διετία 1989-1990, η συμμετοχή των εισαγόμενων βιομηχανικών προϊόντων στην εγχώρια συνολική κατανάλωση βιομηχανικών προϊόντων αυξήθηκε κατά 10 περίπου εκατοστιαίες μονάδες, ρυθμός πρωτοφανής για την ελληνική εμπειρία).

Οι εξελίξεις στο έλλειμμα του δημόσιου τομέα και του δημόσιου χρέους είναι γνωστές. Το καθαρό έλλειμμα του ευρύτερου δημόσιου τομέα αυξήθηκε στη διετία 1988-1989, ως ποσοστό του ΑΕΠ, κατά 7 εκατοστιαίες μονάδες και έφθασε το 1989 σε ύψος ρεκόρ, δηλαδή στο 20% του ΑΕΠ. Αποτέλεσμα της συνεχούς αύξησης της ελλειμματικότητας του δημόσιου τομέα ήταν η ταχύτατη αύξηση του συνολικού δημόσιου χρέους από 93% του ΑΕΠ το 1987 στο 105% του ΑΕΠ περίπου στο τέλος του 1989.

Τα μεγάλα δημόσια ελλείμματα, η διάβρωση της ανταγωνιστικότητας και οι έντονες προσδοκίες για επιτάχυνση του πληθωρισμού και υποτίμηση της δραχμής, οδήγησαν σε επιδείνωση του ισοζυγίου πληρωμών που άρχισε την άνοιξη του 1989 και πήρε σοβαρές διαστάσεις στο πρώτο τρίμηνο του 1990. Οι εξελίξεις αυτές υποχρέωσαν την κυβέρνηση που σχηματίστηκε μετά τις εκλογές του Απριλίου να προσφύγει στην βαθμιαία εφαρμογή περιοριστικής οικονομικής πολιτικής για να αποτρέψει τη συναλλαγματική κρίση. Στα πλαίσια της πολιτικής αυτής, έγιναν ορισμένες αλλαγές στις ρυθμίσεις που είχαν γίνει στις αρχές του έτους σχετικά με τις αυξήσεις των ημερομισθίων και μισθών για το 1990. Παράλληλα έγιναν αυξήσεις της φορολογίας, των τιμολογίων των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας και των τιμών των καυσίμων. Ο κρατικός προϋπολογισμός για το 1990, που κατατέθηκε στη Βουλή τον Μάιο του ίδιου έτους, προέβλεπε καθαρό έλλειμμα στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, (σε δημοσιονομική βάση) που αντιστοιχούσε σε ποσοστό 18,4% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Το έλλειμμα αυτό, ως ποσοστό του ΑΕΠ, παρέμεινε τελικά περίπου στο επίπεδο του 1989 (19,5%). Το συνολικό δημόσιο χρέος όμως εξακολούθησε να αυξάνεται. Ξεπέρασε το 110% του ΑΕΠ. (Αν προστεθεί το χρέος των ενόπλων δυνάμεων και της τοπικής αυτοδιοίκησης το ποσοστό αυτό φθάνει το 124%). Οι υψηλές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα και η διόγκωση του δημόσιου χρέους εξακολούθησαν να αποτελούν και το 1990 πηγή οικονομικής αστάθειας.

Τα μέτρα που ελήφθησαν για την αύξηση των δημόσιων εσόδων προκάλεσαν έξαρση του πληθωρισμού. (Διάφοροι παράγοντες συνέβαλαν στην επιτάχυνση του πληθωρισμού κατά οκτώ ποσοστιαίες μονάδες στη διάρκεια του 1990) ενώ η διολίσθηση της δραχμής δεν αντιστάθμισε πλήρως τις διαφορές πληθωρισμού μεταξύ της Ελλάδος και των εμπορικών της εταίρων και συνεχίστηκε η διάβρωση της ανταγωνιστικότητας.

Το συμπέρασμα είναι ότι οι όποιες προσαρμογές έγιναν στην οικονομική πολιτική μετά τον Απρίλιο του 1990 αποδείχθηκαν εντελώς ανεπαρκείς για να ανακόψουν την παραπέρα επιδείνωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών στη διάρκεια του 1990.

Αποτέλεσμα των εξελίξεων που ανέφερα πιο πάνω ήταν η επιβράδυνση του ανοδικού ρυθμού της οικονομίας που είχε αρχίσει προοδευτικά στη διάρκεια του 1989 να εξελιχθεί το

1990 σε οικονομική κάμψη. Η κάμψη κατά το 1990 του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος προήλθε εν μέρει από τη μεγάλη μείωση του αγροτικού προϊόντος λόγω των δυσμενών καιρικών συνθηκών που επικράτησαν το 1990. Σε μεγαλύτερο βαθμό όμως, ήταν αποτέλεσμα των δυσμενών εξελίξεων στα βασικά μεγέθη της οικονομίας.

Στο τέλος του 1990, με την ευκαιρία της κατάθεσης στη Βουλή του κρατικού προϋπολογισμού για το 1991, η Κυβέρνηση εξήγγειλε ένα πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης, σταθεροποίησης και προσαρμογής της οικονομίας για την τριετία 1991-1993, το οποίο πήρε την οριστική του μορφή με τη σύναψη του κοινοτικού δανείου ύψους 2,2 δισεκατομμυρίων ECU τον Φεβρουάριο του 1991. Η Κυβέρνηση δεσμεύτηκε να πάρει συγκεκριμένα μέτρα για την επίτευξη των στόχων που είχαν συμφωνηθεί, οι κυριώτεροι από τους οποίους ήταν:

1. Η μείωση των δανειακών αναγκών του ευρύτερου δημόσιου τομέα ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, σε 13% το 1991, 6,7% το 1992 και 3% το 1993.
2. Η μείωση του πληθωρισμού σε 16,6% το 1991, 12,2% το 1992 και 7% ή λιγότερο στο τέλος του 1993.
3. Μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε 3% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος μέχρι το τέλος του 1993.

Όμως, τα μέτρα που ελήφθησαν στη διετία 1991-1992 αποδείχτηκαν ανεπαρκή για την μείωση των δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα και του πληθωρισμού στα επίπεδα των στόχων που είχαν τεθεί. Το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών, μειώθηκε από 5,4% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος το 1991 σε 2,2% το 1991. Η βελτίωση αυτή διατηρήθηκε μέχρι τον Αύγουστο του 1992, τελευταίο μήνα για τον οποίο έχουν δημοσιευθεί στοιχεία, οφείλεται όμως εν μέρει σε παροδικούς παράγοντες. (Π.χ. στις αυξημένες αναλήψεις από μετατρέψιμες καταθέσεις και άλλες άδηλες εισπράξεις που ανάγονται ουσιαστικά στην κίνηση κεφαλαίων, και θα μπορούσαν να αναστραφούν ανά πάσα στιγμή αν επικρατήσουν δυσμενείς κερδοσκοπικές τάσεις στην οικονομία). Η τάση επιδείνωσης του εμπορικού ελλείμματος, που αντανάκλα σε πολύ μεγάλο βαθμό τις σοβαρές διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας και τη διάβρωση ανταγωνιστικότητας, συνεχίστηκε τα τελευταία δύο χρόνια.

Όπως προκύπτει από τα δημοσιονομικά στοιχεία, η μείωση των ελλειμμάτων του ευρύτερου δημόσιου τομέα, ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, στα τελευταία δύο χρόνια ήταν πολύ βραδύτερη από τους στόχους που είχαν τεθεί. Το 1991 το συνολικό έλλειμμα διαμορφώθηκε στο 17,5% περίπου, αν συνυπολογισθούν οι δαπάνες για τόκους ύψους 2% του ΑΕΠ, που βάρυναν τη χρήση του 1991 αλλά κεφαλαιοποιήθηκαν και μεταφέρθηκαν σε επόμενα χρόνια.

Οι συνολικές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα, σε δημοσιονομική βάση, σύμφωνα με νεώτερες εκτιμήσεις, μειώθηκαν το 1992 κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες. Αν όμως συνυπολογισθούν οι δαπάνες για τόκους 533 δισ. δραχμών που βάρυναν το 1992 και έχουν κεφαλαιοποιηθεί και μεταφερθεί στα επόμενα δύο χρόνια, οι καθαρές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα (13,6% του ΑΕΠ) εξακολούθησαν να είναι σημαντικά υψηλότερες από τους στόχους που είχαν τεθεί και δεν έχουν φθάσει ακόμα στο επίπεδο του 1987. Η διατήρησή τους σε υψηλά επίπεδα, σε συνδυασμό με το αυξημένο κόστος δανεισμού, είχε ως αποτέλεσμα την παραπέρα σημαντική αύξηση του δημόσιου χρέους, το οποίο ως ποσοστό του ακαθάριστου προϊόντος πλησίασε το 114% του ΑΕΠ στο τέλος του 1992. Το συμπέρασμα είναι ότι έχουν περάσει δύο χρόνια και 9 μήνες περίπου από τότε που άρχισε μια νέα προσπάθεια

δημοσιονομικής εξυγίανσης και το μέγεθος της δημοσιονομικής προσαρμογής δεν έφθασε ακόμα στο επίπεδο που απαιτείται για την αποκατάσταση συνθηκών οικονομικής σταθερότητας και ανάκαμψης της οικονομίας.

Τα μεγάλα δημόσια ελλείμματα εξακολουθούν να απορροφούν μεγάλο μέρος της αποταμίευσης και να μειώνουν αντίστοιχα τους εγχώριους πόρους που είναι διαθέσιμοι για τη χρηματοδότηση των παραγωγικών επενδύσεων. Επίσης, η χρηματοδότησή τους ωθεί προς τα πάνω τα επιτόκια και το κόστος δανεισμού, με δυσμενείς επιδράσεις στις ιδιωτικές επενδύσεις. Επιπλέον τα μεγάλα δημόσια ελλείμματα διατηρούν τις πληθωριστικές προσδοκίες σε υψηλά επίπεδα με συνέπεια να παρεμποδίζεται η δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης που είναι αναγκαία για την ανάληψη επιχειρηματικών επενδύσεων.

Η σχετική στασιμότητα των επιχειρηματικών επενδύσεων συνδέεται επίσης με τη χαμηλή αποδοτικότητα τους και την διάβρωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων. Κεντρική επιδίωξη της συναλλαγματικής πολιτικής τα τελευταία τρία χρόνια εξακολούθησε να είναι η συγκράτηση του πληθωρισμού και όχι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Η διολίσθηση της δραχμής δεν αντιστάθμισε πλήρως τις διαφορές πληθωρισμού μεταξύ της Ελλάδας και των ανταγωνιστριών χωρών. Το μέγεθος της σωρευτικής απώλειας ανταγωνιστικότητας στους τελευταίους μήνες του 1992 παρέμεινε στα επίπεδα του 1990, αν εκτιμηθεί με βάση τον αποπληθωριστή του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Η ανταγωνιστικότητα, με βάση το κόστος εργασίας ανά μονάδα βιομηχανικού προϊόντος, έχει παρουσιάσει κάποια βελτίωση (κατά 4-5 εκατοστιαίες μονάδες) στη διετία 1991-1992, κυρίως λόγω της μείωσης των πραγματικών αποδοχών. Όμως και με βάση το δείκτη αυτό, η απώλεια ανταγωνιστικότητας από το τέλος του 1987 είναι γύρω στο 20%. Όσο διατηρείται χαμηλή η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, αυξάνεται η διείσδυση εισαγωγών με αποτέλεσμα την παραπέρα κάμψη της παραγωγής.

Η εφαρμογή αντιπληθωριστικής συναλλαγματικής πολιτικής, σε συνδυασμό με την πολιτική υψηλών επιτοκίων και την αυστηρή εισοδηματική πολιτική έχει συμβάλει στην υποχώρηση του πληθωρισμού τους τελευταίους μήνες του 1992. Όμως, όπως ανέφερα ήδη η ανατίμηση της δραχμής ασκεί ανασταλτικές επιδράσεις στην εγχώρια παραγωγή. Εξάλλου, η μείωση των πραγματικών μισθών δεν μπορεί να στηρίζει για μακρό χρονικό διάστημα την αντιπληθωριστική πολιτική. Με δεδομένες τις μεγάλες δημοσιονομικές ανισορροπίες οι δυνατότητες της εισοδηματικής πολιτικής τείνουν να εξαντληθούν. Ένα δυσανάλογο μεγάλο βάρος της οικονομικής σταθεροποίησης έχει εναποτεθεί στην εισοδηματική πολιτική, και αυτό όχι μόνο δημιουργεί κοινωνικές αδικίες και ανισότητες, αλλά επίσης αντιστρατεύεται την προσπάθεια για αύξηση της παραγωγικότητας. Ο μόνος τρόπος για τη μείωση του πληθωρισμού σε μονιμότερη βάση είναι η δραστική μείωση των δημόσιων ελλειμμάτων.

Είναι επομένως σαφές ότι η βασική αιτία της σημερινής οικονομικής κατάστασης πρέπει να αναζητηθεί στο γεγονός ότι οι προσαρμογές που έγιναν στην οικονομική πολιτική τα τελευταία χρόνια δεν αποδείχθηκαν επαρκείς για να εξασφαλίσουν προϋποθέσεις για τη βαθμιαία αποκατάσταση συνθηκών οικονομικής σταθερότητας και ανάκαμψης της οικονομίας. Όπως ανέφερα πιο πάνω, οι μακροοικονομικές ανισορροπίες εξακολουθούν να είναι σοβαρές. Τα δημόσια ελλείμματα κινούνται ακόμα σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα. Η συνέχιση της αυξητικής τάσης του δημόσιου χρέους ως προς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σημαίνει ότι η αποκατάσταση συνθηκών δημοσιονομικής ισορροπίας θα απαιτήσει μεγάλη προσπάθεια και χρόνο. Ο πληθωρισμός διατηρείται ακόμη σε επίπεδο πολλαπλάσιο του μέσου όρου των

εταίρων μας στην Κοινότητα. Τα επιτόκια παραμένουν σε υψηλά επίπεδα, ενώ η αποδοτικότητα του επενδεδυμένου κεφαλαίου και η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων εξακολουθεί να είναι χαμηλή και φαίνεται να δημιουργεί διστακτικότητα στην ανάληψη νέων επενδύσεων.

Ποιές είναι οι προοπτικές για τα αμέσως επόμενα χρόνια;

Κάτω από τις συνθήκες αυτές, περιορίζονται οι δυνατότητες για ανάκαμψη της οικονομίας στα αμέσως επόμενα χρόνια. Σύμφωνα με τις τελευταίες προβλέψεις του ΟΟΣΑ (OECD, Economic Outlook, 52, Δεκέμβριος 1992), οι προοπτικές για την εξέλιξη της Ελληνικής οικονομίας τα αμέσως επόμενα χρόνια είναι ελάχιστα ενθαρρυντικές. Ο μέσος ρυθμός αύξησης του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος στην περίοδο μέχρι το 1994, προβλέπεται ότι θα είναι περίπου ίδιος με εκείνον της διετίας 1991-1992. Το ΑΕΠ προβλέπεται ότι θα αυξηθεί 1,1% το 1993 και 1,8% το 1994, ενώ το ποσοστό ανεργίας θα φθάσει το 10,2% το 1993 και 10,5% το 1994. Ο πληθωρισμός, σε μέσα επίπεδα, εκτιμάται ότι θα υποχωρήσει σε 12,9% το 1993 και 9,1% το 1994. Αυτό σημαίνει ότι, μετά δύο χρόνια, ο πληθωρισμός στην Ελλάδα θα είναι υπερδιπλάσιος του μέσου ρυθμού της Κοινότητας.

Οι προβλέψεις αυτές στηρίζονται στην υπόθεση ότι θα γίνει σημαντική πρόοδος προς την κατεύθυνση της δημοσιονομικής εξυγίανσης και θα αποκατασταθεί η αξιοπιστία της οικονομικής πολιτικής. Αν αυτό δεν συμβεί υπάρχει κίνδυνος η προβλεπόμενη για το 1994 ανάκαμψη των επενδύσεων να μη πραγματοποιηθεί, οπότε οι οικονομικές προοπτικές θα είναι χειρότερες.

Σχετικά με τη δημοσιονομική εξυγίανση, ο κρατικός προϋπολογισμός του 1993, που ψηφίστηκε από τη Βουλή τον περασμένο Δεκέμβριο, προβλέπει πρωτογενές πλεόνασμα, (δηλαδή αποτέλεσμα που προκύπτει μετά την αφαίρεση των δαπανών για τόκους), της τάξεως του 5% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Οι συνολικές καθαρές ανάγκες του ευρύτερου δημόσιου τομέα, ως ποσοστό του ΑΕΠ, προβλέπεται να συγκρατηθούν περίπου στο 10,6%, αν συνυπολογισθούν οι δαπάνες για τόκους ύψους 339 δισ. δραχμών, που βαρύνουν τη χρήση του 1993 αλλά προβλέπεται να κεφαλαιοποιηθούν και να μεταφερθούν σε επόμενα χρόνια. Όμως, νεώτερες και πιο ρεαλιστικές εκτιμήσεις δείχνουν ότι, αν δεν ληφθούν νέα μέτρα, θα υπάρξουν και φέτος σημαντικές υπερβάσεις στις δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα. Έτσι, το πρωτογενές πλεόνασμα εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί γύρω στο 2% του ΑΕΠ, ενώ οι συνολικές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα θα φθάσουν το 14% του ΑΕΠ, αν περιληφθούν οι τόκοι που βαρύνουν την τρέχουσα χρήση αλλά θα μεταφερθούν σε επόμενα χρόνια. Θα είναι δηλαδή κατά τι υψηλότερες από το αντίστοιχο ποσοστό του 1992 (13,6%). Επομένως, με τα σημερινά δεδομένα, το δημόσιο χρέος εκτιμάται ότι θα εξακολουθήσει να αυξάνεται με γρήγορο ρυθμό.

Η εξασθένιση της οικονομίας σε συνδυασμό με την παραπέρα μείωση των πραγματικών αποδοχών και την αντιπληθωριστική συναλλαγματική πολιτική, αναμένεται ότι θα οδηγήσει σε χαμηλότερο πληθωρισμό το χρόνο αυτό. Όμως η βελτίωση αυτή θα είναι προσωρινή αν δεν γίνει η δημοσιονομική προσαρμογή.

Τι πρέπει να γίνει για να μειωθεί μόνιμα ο πληθωρισμός σε επίπεδο που να προσεγγίζει τους ρυθμούς πληθωρισμού στα άλλα κράτη μέλη της Κοινότητας, και να δημιουργηθούν οι απαραίτητες προϋποθέσεις, ώστε να επανέλθει η οικονομία σε τροχιά μονιμότερης ανόδου;

Θα μπορούσε να παρουσιάσει κανείς ένα μακρύ κατάλογο με τις αλλαγές που

απαιτούνται για να οδηγηθεί η οικονομία σε ικανοποιητική πορεία. Φυσικά δεν υπάρχει χρόνος να αναφερθώ σε όλα τα αναγκαία μέτρα πολιτικής. Όπως προκύπτει από όσα ανάφερα προηγουμένως, κεντρική επιδίωξη της οικονομικής πολιτικής πρέπει να είναι η δραστική μείωση των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα στο επίπεδο που απαιτείται για να αναστραφεί η αυξητική τάση και να αρχίσει να μειώνεται ο λόγος του χρέους του ευρύτερου δημόσιου τομέα προς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν. Η συνέχιση της αυξητικής τάσης στη σχέση χρέους/ΑΕΠ τα τρία τελευταία χρόνια, σημαίνει ότι η αποκατάσταση συνθηκών δημοσιονομικής ισορροπίας θα απαιτήσει πολύ μεγάλη προσπάθεια στα επόμενα χρόνια.

Η δυσμενής σχέση επιτοκίων-ρυθμού ανόδου της οικονομίας σημαίνει ότι, για να αναστραφεί η αυξητική τάση στο λόγο δημόσιου χρέους/ΑΕΠ, είναι αναγκαία η δημιουργία υψηλών πρωτογενών πλεονασμάτων στον κρατικό προϋπολογισμό στα επόμενα δύο χρόνια. Σύμφωνα με εκτιμήσεις που έχουν γίνει από πολλούς μελετητές και τους διεθνείς οργανισμούς, για την μείωση του χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ στα αμέσως επόμενα χρόνια, θα απαιτηθούν πρωτογενή πλεονάσματα το 1993 και 1994 της τάξεως του 7-8%. Η εμπειρία έχει δείξει ότι για την επίτευξη του στόχου αυτού, η πολιτική της βραδείας δημοσιονομικής προσαρμογής δεν αρκεί. Απλώς παρατείνει το στασιμοληθωρισμό, χωρίς να αποκαθιστά τη δημοσιονομική ισορροπία.

Η δημιουργία πρωτογενών πλεονασμάτων αυτής της τάξεως απαιτεί ριζική αλλαγή στο καθεστώς άσκησης της δημοσιονομικής πολιτικής και αντιμετώπιση των πραγματικών διαρθρωτικών αιτιών που δημιουργούν τα δημοσιονομικά ελλείμματα. Υπάρχουν σημαντικά περιθώρια για την αύξηση των εσόδων μέσω της διεύρυνσης της φορολογικής βάσης και μείωσης της φοροδιαφυγής. Παρόλο που η ανάγκη αυτή αναγνωρίζεται ευρέως δεν έχουν γίνει και πολλά πράγματα προς αυτή την κατεύθυνση: φορολόγηση αγροτικών εισοδημάτων, κατάργηση φορολογικών απαλλαγών και άλλων προνομίων ορισμένων κοινωνικών ομάδων, φορολόγηση των κερδών από αύξηση της αξίας των περιουσιακών στοιχείων (κέρδη κεφαλαίου) και αποτελεσματική αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής. Σύμφωνα με ορισμένες συντηρητικές, πλην όμως ρεαλιστικές εκτιμήσεις, μια σοβαρή προσπάθεια για τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης και τον περιορισμό της φοροδιαφυγής, θα μπορούσε να αποφέρει σταδιακά, σε ετήσια βάση, φόρους ποσού ισοδύναμου με 9% του ΑΕΠ.

Με δεδομένη την ανατιμημένη πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής, απαιτούνται επίσης μέτρα για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Η διατήρηση της ανταγωνιστικότητας σε χαμηλά επίπεδα έχει σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις όχι μόνο στο εμπορικό ισοζύγιο αλλά και στις επενδύσεις και την παραγωγή. Έχει επανειλημμένα λεχθεί ότι η έμφαση για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας θα πρέπει να δοθεί στη συγκράτηση της αυξητικής τάσης του εγχώριου κόστους παραγωγής και αντίστοιχα στην προώθηση των αναγκαιών διαρθρωτικών προσαρμογών για την αύξηση της παραγωγικότητας. Όμως, η εμπειρία έχει δείξει ότι στην πράξη η παραγωγικότητα αυξάνεται δύσκολα και με μεγάλη βραδύτητα. Εξάλλου, υπάρχουν πολιτικοί και κοινωνικοί περιορισμοί ως προς την έκταση και τον βαθμό κατά τον οποίο η αυστηρή εισοδηματική πολιτική μπορεί να αποτελέσει το βασικό μέσο για την επαναφορά της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας σε επίπεδο που θα διασφαλίζει την ανταγωνιστικότητα της εγχώριας παραγωγής. Είναι επομένως σαφές ότι, βραχυχρόνια η μόνη ρεαλιστική μέθοδος για την διασφάλιση της ανταγωνιστικότητας είναι η εφαρμογή πιο ευέλικτης πολιτικής διολίσθησης της δραχμής. Η αλλαγή στην κατεύθυνση της συναλλαγματικής πολιτικής για την αποκατάσταση της μακροχρόνιας ισορροπίας στην πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής, είναι ιδιαίτερα σημαντική αν ληφθεί υπόψη

η δέσμευση της Κυβέρνησης για συμμετοχή της δραχμής στο μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος μέσα στο χρόνο αυτό.

Εχει υποστηριχθεί ότι η πολιτική προσαρμογής της ονομαστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας ως μέσο βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας δεν είναι αποτελεσματική γιατί η άνοδος του χρηματικού κόστους και των τιμών που ακολουθεί την ταχύτερη διολίσθηση, αντισταθμίζει σε μεγάλο βαθμό τις ευνοϊκές επιδράσεις της υποτίμησης στην ανταγωνιστικότητα. Αυτό όμως δεν θα συμβεί όταν η πολιτική αυτή συνδυάζεται με την εφαρμογή περιοριστικής δημοσιονομικής, νομισματικής και εισοδηματικής πολιτικής.

Εκτός από την διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών που επικρατούν σήμερα, για την ενίσχυση του δυναμισμού της οικονομίας και την βελτίωση των προοπτικών ανάπτυξης μεσοπρόθεσμα, απαιτούνται επίσης διαρθρωτικές αλλαγές και μέτρα μικροοικονομικού χαρακτήρα που θα συμβάλλουν στην ενίσχυση των παραγωγικών δομών και την βελτίωση των συνθηκών λειτουργίας του οικονομικού συστήματος. Χρειάζονται μέτρα για την τεχνολογική αναβάθμιση και τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό της οικονομίας. Διάθεση πόρων για την έρευνα, την ανάπτυξη και την διάθεση νέων προϊόντων. Σημαντικές αλλαγές στο σύστημα παιδείας και εκπαίδευσης, για να αντιμετωπισθούν οι ανάγκες για εξειδικευμένο και πιο εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό. Αναμόρφωση της δημόσιας διοίκησης και γενικότερα βελτίωση της αποτελεσματικότητας του δημόσιου τομέα. Ενίσχυση του ανταγωνισμού στις αγορές προϊόντων και μεγαλύτερη ευελιξία στις αγορές συντελεστών παραγωγής (χρηματαγορές, τραπεζικό σύστημα, και αγορά εργασίας). Κανένα από τα βασικά αυτά στοιχεία που είναι απαραίτητα για να τεθεί η οικονομία σε σταθερή και μονιμότερη ανοδική πορεία δεν έχει αντιμετωπισθεί επαρκώς μέχρι σήμερα.

	Ιανουάριος- Δεκέμβριος			Μεταβολή %		Δεκέμβριος			Μεταβολή %	
	1990	1991	1992	1991	1992	1990	1991	1992	1991	1992
Εισαγωγές	18692.5	19104.6	19848.0	2.2	3.9	1622.2	1844.7	1589.0	13.7	-13.9
Καύσιμα	2694.0	2892.8	2298.1	7.4	-20.6	328.6	221.8	181.0	-32.5	-18.4
Χωρίς καύσιμα	15998.5	16211.8	17549.9	1.3	8.3	1293.6	1622.9	1408.0	25.5	-13.2
Εξαγωγές	6364.8	6797.1	6008.1	6.8	-11.6	634.4	629.3	508.0	-0.8	-19.3
Καύσιμα	461.2	858.5	626.4	86.1	-27.0	80.2	44.8	46.0	-44.1	2.7
Χωρίς καύσιμα	5903.6	5938.6	5381.7	0.6	-9.4	554.2	584.5	462.0	5.5	-21.0
ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ	-12327.7	-12307.5	-13839.9	-0.2	12.5	-987.8	-1215.4	-1081.0	23.0	-11.1
Αδελφ. Πόροι	13040.8	15353.8	17240.0	17.7	12.3	1149.3	1250.3	1564.0	8.8	25.1
Ταξιδιωτικό συν/γμα	2586.8	2567.4	3268.4	-0.7	27.3	101.3	97.9	139.0	-3.4	42.0
Μεταφορές	1761.9	1774.0	1993.8	0.7	12.4	184.9	172.6	202.0	-6.7	17.0
Μεταν.& εργατ.εμβάσ.	1827.9	2165.2	2370.2	18.5	9.5	183.1	177.4	226.0	-3.1	27.4
Τόκοι,μερ.ισμ.,κέρδη	271.1	362.4	394.6	33.7	8.9	22.1	36.6	27.0	65.6	-26.2
Αναλ.από με/τρέψ.κτλ	2242.0	2765.0	3047.0	23.3	10.2	135.0	170.0	100.0	25.9	-41.2
Λοιποί άδελφ. πόροι	1450.1	1685.8	2108.0	16.3	25.0	150.9	125.8	240.0	-16.6	90.8
Καθ.μεταβιβάσεις ΕΟΚ	2901.0	4034.0	4058.0	39.1	0.6	372.0	470.0	630.0	26.3	34.0
Αδελφες Πληρωμές	4274.8	4566.7	5428.1	6.8	18.9	403.6	383.0	433.0	-5.1	13.1
Ταξιδιωτικό συν/γμα	1089.5	1015.2	1186.0	-6.8	16.8	102.8	109.0	105.0	6.0	-3.7
Υπηρεσίες δημοσίου	243.1	243.0	265.4	-0.0	9.2	8.5	15.9	14.0	87.1	-11.9
Τόκοι,μερ.ισμ.,κέρδη	1902.4	2014.0	2353.4	5.9	16.9	180.2	127.1	125.0	-29.5	-1.7
Μεταφορές	285.8	376.7	422.5	31.8	12.2	30.8	34.1	31.0	10.7	-9.1
Λοιπές πληρωμές	754.0	917.8	1200.8	21.7	30.8	81.3	96.9	158.0	19.2	63.1
ΙΣΟΖ. ΑΔΗΛΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ	8766.0	10787.1	11811.9	23.1	9.5	745.7	867.3	1131.0	16.3	30.4
ΙΣΟΖ.ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ	-3561.7	-1520.4	-2028.0	-57.3	33.4	-242.1	-348.1	50.0	43.8	
ΚΑΘ. ΚΙΝΗΣΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ	3762.2	3424.6	2565.6	-9.0	-25.1	421.4	249.5	1090.0	-40.8	
Ιδιωτικός τομέας	2686.2	2513.8	2655.5	-6.4	5.6	215.7	197.1	-111.0	-8.6	
Επιχειρημ. κεφάλαια	900.5	1349.7	2003.3	49.9	48.4	155.7	175.8	154.0	12.9	-12.4
Για αγορά ακινήτων	990.9	1082.3	1078.4	9.2	-0.4	96.4	96.7	83.0	0.3	-14.2
Εμπορικές τράπεζες	25.6	89.9	59.4		-33.9	2.0	10.1	4.0		-60.4
Καταθέσεις πιστ.ιδρ.	617.3	140.4	-147.2	-77.3		35.6	-93.8	-183.0		95.1
(Ιδιωτών σε συν/μα)	(515.1)	(290.6)	(-191.8)	-61.1		(14.6)	(15.6)	(-197.0)	6.8	
Εμπορικές πιστώσεις	456.2	329.4	373.8	-27.8	13.5	-35.7	91.5	-134.0		
Λοιπά κεφάλαια	-151.9	-180.6	-289.6	18.9	60.4	-16.2	-34.3	-15.0		-56.3
Χρεολύσια	-152.4	-297.3	-422.6	95.1	42.1	-22.1	-48.9	-20.0		-59.1
Δημόσιος τομέας	1076.0	910.8	-89.9			205.7	52.4	1201.0		
Κεντρική τράπεζα	1135.6	1363.1	3098.0			63.0	30.4	1458.0		
Κεντρική διοίκηση	1332.8	2410.9	1454.1			77.6	90.1	538.0		
Δημ.επιχ. & οργ/σμοί	794.4	691.7	707.0			261.4	172.2	117.0		
Εμπορικές πιστώσεις	-15.7	-2.7	-3.4			-6.1	0.2	0.0		
Κατανομή SDRs	0.0	0.0	0.0			0.0	0.0	0.0		
Χρεολύσια δημοσίου	-2171.1	-3552.2	-5345.6			-190.2	-240.5	-912.0		
Τακτοποιητέα στοιχεία	-156.7	-235.0	-738.3			-105.7	-155.0	-15.0		
Αν/γή χρυσού,Συν.διαψ.	71.0	90.4	-254.3			-184.0	177.0	-71.0		
ΙΣΟΖ. ΕΞΩΤ/ΚΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ	114.8	1759.6	-455.0			-110.4	-76.6	1054.0		
Διεθνές Νομισμ. Ταμείο	0.0	0.0	0.0			0.0	0.0	0.0		
Μεταβολή συν/κών διαθ.	121.8	1751.8	-458.0			-109.1	-75.9	1054.0		
Μεταβ. υπόλ. clearings	-7.0	7.8	3.0			-1.3	-0.7	0.0		
ΥΠΟΣ ΣΥΝ/ΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣ.	4294.2	6046.0	5588.0			4294.2	6046.0	5588.0		
ΥΠΟΣ CLEARINGS	-3.8	4.0	7.0			-3.8	4.0	7.0		